

Євген БРАТУТА,
*студент факультету міжнародних відносин
Львівського національного університету ім. Івана Франка;*

Олексій БРАТУТА,
кандидат економічних наук, доцент

ДОСЛІДЖЕННЯ РЕСПУБЛІКИ КИТАЙ ЯК ПОЛІТИКО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УТВОРЕННЯ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Анотація. У статті висвітлено обставини виникнення, особливості та перспективи існування Республіки Китай як невизнаної держави. Зокрема, уточнено зміст поняття «невизнана держава», що слід трактувати як вид тимчасового політико-територіального утворення у формі держави, котре не має формальних ознак члена світового співтовариства. Ідентифіковано явище «Республіка Китай» через конкретне одиничне поняття «невизнана держава». Концептуально окреслено допустимість лише одного реалістичного сценарію перспективи існування цієї держави, результатом якого в довгостроковому періоді є політико-правове об'єднання Республіки Китай із Китайською Народною Республікою в єдину державу в складі однієї країни. Запропоновано на рівні політичного керівництва нашої держави розробити й затвердити зовнішньополітичну стратегію започаткування й налагодження відносин між Україною та Республікою Китай у господарській і гуманітарній царинах, застосувавши міжнародний досвід створення економіко-культурних офісів у державах-партнерах.

Ключові слова: система міжнародних відносин, політико-територіальне утворення, держава, невизнана держава, Республіка Китай.

Постановка проблеми. У другій половині минулого сторіччя на арені міжнародних відносин постала ціла низка нових суб'єктів. За підсумками проведених емпіричних досліджень ці «політико-територіальні утворення» [1, с. 893] було позначено такими науковими термінами: «невизнані держави», «частково визнані держави», «самопроголошені держави», «держави де-факто», «псевдодержави», «квазідержави» [2–5]. Узагальнення аналізу результатів досліджень на цю тематику, висвітлених у вітчизняній

науковій періодиці, дало змогу авторам цієї статті дійти висновків: нові політико-територіальні утворення (ПТУ) як суб'єкти міжнародних відносин є об'єктом дослідження здебільшого таких суспільних дисциплін, як «Міжнародне право» [1; 4; 5] та «Міжнародна політологія» [2; 3], тоді як у «Теорії міжнародних відносин» це явище є маловивченим; специфіка предметної сфери й системи методологічного забезпечення для проведення дослідження, властива цим дисциплінам, не дає повністю розкрити ні змісту, ні форми взаємозв'язку (тотожності, підпорядкованості, несумісності) між поняттям «політико-територіальне утворення» та зазначеними вище термінами. Наслідком такого становища є те, що науковці не можуть дійти згоди щодо визначення складу та кількості ПТУ, котрі слід розглядати як нові суб'єкти міжнародних відносин: дехто вважає, що їх кілька десятків, дехто – що сотні [2–5]. За методологічну основу досліджень ПТУ було взято таку форму умовиводу, як індукція. На нашу думку, її застосування зумовило чимало логічних помилок, а саме: необґрунтовано створено різноманіття наукових термінів на позначення нових суб'єктів міжнародних відносин; сформовано хибне на рівні категорії особливого поняття, зміст якого не відповідає обсягу (охоплено всі одиничні поняття конкретних явищ, що є несумісними за суттю). Отже, на теоретичному рівні наукового пізнання проблему нових ПТУ як окремих суб'єктів міжнародних відносин було лише окреслено, але загалом не розв'язано. Найголовнішим наслідком за таких умов є те, що будь-який усталений реальний суб'єкт міжнародних відносин (зокрема, базовий, як суверенна держава, а також міждержавні утворення, що представляють міжнародну спільноту) не має необхідної та достатньої теоретичної основи, щоб обґрунтовано ідентифікувати видову форму конкретного нового ПТУ й розробити щодо нього власну адекватну та дієву зовнішню політику. Так само конкретне ПТУ як суб'єкт міжнародних відносин не має належної бази, щоб визначити свій статус і перспективи існування. Урешті варто наголосити, що питання нових ПТУ має не тільки наукове, а й практичне значення. Автори статті спробували дослідити цю комплексну проблему на прикладі такого політико-територіального утворення, як Республіка Китай (РК).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню проблематики існування в середовищі міжнародних відносин такого ПТУ, як РК, присвячено чимало напрацювань закордонних і вітчизняних учених, як-от В.В. Міхеєва, М.Г. Носова, Р.Б. Рибаківа, К.Л. Сироежкіна, В.Ф. Терехова, А. Джонсона, Дж. Ткесіка, У. Бартко, Лю Ц., М.А. Тарана та ін. На основі аналізу результатів досліджень, висвітлених у відповідних наукових працях [6–9], автори цієї статті дійшли таких висновків: дослідження було виконано на емпіричному рівні наукового пізнання; їхня предметна сфера не охоплювала: а) теоретичних питань щодо визначення загальних та істотних ознак цього

явища, виокремлення його сутнісних ознак, які б уможливили отримання наукового знання у формі конкретного одиничного поняття, а також родового й видового понять, співвідносних із ним; б) механізму функціонування явища та його зв'язків із зовнішнім середовищем. Так сталося тому, що методологічний апарат, яким послуговувалися науковці, було засновано на символічній формі логіки – адекватному й дієвому інструменті для проведення емпіричних наукових досліджень. Для теоретичних досліджень, зокрема в галузі суспільних наук, слід застосовувати методологічний апарат есенціальної (змістовної) логіки.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єкт дослідження – Республіка Китай як суб'єкт середовища міжнародних відносин. Предмет – обставини виникнення, особливості й перспективи існування РК як незвіданої держави.

Мета, завдання й методологічне забезпечення. Мета дослідження – ідентифікувати Республіку Китай через конкретне одиничне поняття як специфічний вид нового ПТУ у формі незвіданої держави, визначивши перспективу її існування як суб'єкта середовища міжнародних відносин. Завдання: 1) з'ясувати історичні обставини виникнення РК; 2) виокремити специфічні ознаки її існування; 3) окреслити сутнісні ознаки деяких видових форм нових ПТУ як суб'єктів середовища міжнародних відносин; 4) ідентифікувати РК як видову форму нових ПТУ; 5) описати інституційні засади механізму функціонування Республіки Китай; 6) накреслити систему її відносин із зовнішнім середовищем; 7) концептуально описати сценарій перспективи існування РК; 8) опрацювати пропозиції щодо започаткування й налагодження зв'язків між Україною та РК в царині міжнародних відносин. Елементи методологічного забезпечення для проведення дослідження: змістовна логіка як тип логічного мислення; традиційна форма умовиводу як вид логічного мислення; категоріальний апарат дисципліни «Теорія міжнародних відносин». Методологічні засоби – історичний, порівняльний, комплексний і категоріальний аналізи; єдність історичного й логічного аналізів; класифікації; аналогії; узагальнення.

Виклад основного матеріалу. 1 січня 1912 року в місті Нанкін було утворено перший китайський національний уряд. Відтоді й розпочинається політична історія Республіки Китай, що триває вже у XXI столітті. З появою нової держави форму правління на території Китаю було змінено – унаслідок Сінхайської революції монархія стала республікою. На підставі аналізу результатів дослідження політичної історії РК [6–9] протягом її існування можна виокремити епохи, у їхньому складі – періоди, а в тих – етапи. Періодизацію було сформульовано за такими критеріями: епохи окреслено відповідно до ситуації з визнанням держави у світовому співтоваристві; періоди описують особливості

суверенності РК – ця комплексна ознака є необхідною для такої суспільної інституції, як держава; етапи – стан політичної стабільності та форми державного режиму. Згідно з першим критерієм, у життєвому циклі Республіки Китай виокремлено дві епохи: 1) існування у формі визнаної держави (1912–1971 рр.); 2) існування у формі невизнаної держави (від 1971 р. й донині). У межах першої епохи визначено два періоди: суверенітету РК над усією територією країни (1912–1949 рр.) і суверенітету РК над частиною території країни (1949–1971 рр.). У першому періоді виділено такі етапи: нестабільності форми держави й політичного протистояння між засновниками РК (1912–1916 рр.) і воєнний (1917–1949 рр.). У другому – воєнний (1949–1958 рр.) та політичної опіки (1958–1971 рр.). У межах другої епохи виділено два етапи: політичної опіки (1971–1987 рр.) та демократичний (від 1987 р. й донині).

Першому етапові політичної історії Республіки Китай притаманні процеси, пов'язані з нестабільністю форми держави та протистоянням між її засновниками на території тогочасного Китаю. Політична ворожнеча, наслідком якої стала ця нестабільність, точилася між двома тимчасовими союзниками, які й учинили антимонархічну революцію 1911 року: представники ліберально-монархічного табору з одного боку й виразники революційно-демократичного, що згодом трансформувався в партію Гоміндан, – з іншого. Цих двох ідеологічних супротивників, які, зокрема, не могли дійти згоди щодо оптимальної форми держави, об'єднувало те, що вони стояли на позиціях «ханського націоналізму», тобто були антагоністично налаштовані проти монархічного режиму маньчжурської імператорської династії Цін.

З ініціативи чільних представників революційно-демократичного табору вдалося визначити й закріпити в правовій площині засади нової держави на території Китаю, передусім її форму та назву. Отже, за формою державного правління це була парламентська республіка; державного устрою – унітарна держава; державного (політичного) режиму – демократична; назву країни визначено як Республіка Китай. Ці зміни було зафіксовано в Тимчасовій конституції 1912 року. Заходи з розбудови нової держави суттєво змінили сформовану до того інституційну структуру політичної сфери, що принципово не відповідало суспільним інтересам, ідеологічним настановам і стратегічним цілям виразників ліберально-монархічного табору. Протягом 1913–1914 років у країні вчинили переворот, основними наслідками якого стали зміни форм держави: державного режиму – з демократичного на тоталітарний, а державного правління – з парламентської республіки на президентську. Ці перетворення було закріплено в Конституції 1914 року. Ще одним негативним результатом зазначеного політичного протистояння стало виникнення

сепаратистських рухів, унаслідок чого чимало провінцій проголосили свою незалежність од центральної влади («Доба мілітаристів»), що загрожувало цілісності держави.

З 1917 року в політичній історії Республіки Китай розпочинається новий етап – воєнний. Ворожнеча між головними політичними силами перейшла у воєнну площину, і завершив її 1928 року прихід до влади опозиції. Гоміндан здобув владу в державі й повністю сформував підконтрольний уряд. Правовою основою для його створення став «Органічний закон Національного уряду Республіки Китай» [8, с. 398], що замінив Конституцію 1914 року. Відповідно до цього правового акта уряд перебирав повноваження всіх гілок державної влади, а функції призначення та контролю за його діями було закріплено за керівною партією Гоміндан. Отже, було залишено тоталітарну форму державного режиму. Головна стратегічна мета цього етапу – зберегти суверенітет і територіальну цілісність країни, що передбачало такі завдання: 1) припинити громадянську війну через подолання воєнного спротиву мілітаристів й опозиційних політичних сил; 2) протистояти японській військовій агресії, яку було розпочато 7 липня 1937 року.

Із завершенням Другої світової війни було формально відновлено територіальну цілісність Китаю. Тоді ж тривало воєнне протистояння Комуністичної партії Китаю (КПК) з опозицією, яке зрештою призвело до втрати суверенітету РК над материковою частиною країни. Під контролем держави залишилася лише група островів, найбільшим поміж яких був Тайвань [10]. Як наслідок, Китай утратив цілісність як країна, а його частини опинилися під владою двох держав – Республіки Китай і Китайської Народної Республіки (КНР).

Отже, 1949 року добігає кінця другий етап першого періоду політичної історії РК як суверенної держави. Його завершення зумовило низку суспільних наслідків:

– позитивні: відроджено конституційні засади створення й існування РК як суверенної держави; подолано «Добу мілітаристів», що загрожувала політичній і територіальній цілісності країни; відновлено територіальну цілісність РК внаслідок поразки Японії в Другій світовій війні, зокрема повернено до її складу острів Тайвань; змінено тоталітарну форму політичного режиму в державі; забезпечено міжнародне визнання Республіки Китай як суверенної держави, що з моменту створення ООН (24 жовтня 1945 р.) стала постійним членом її Ради Безпеки [9, с. 833];

– негативні: нездатність відновити демократичну форму політичного режиму в державі (тоталітарну замінено на авторитарну); функції держави загалом було обмежено такими суспільними царинами, як політична, оборонна, правоохоронна й зовнішньополітична, натомість соціальної

та економічній майже не приділяли належної уваги; за підсумками довготермінової громадянської війни було втрачено контроль над більшістю території Китаю (континентальною). Суверенітет держави РК поширювався лише на Тайвань і групу прилеглих до нього островів.

Після утворення КНР, що як держава забезпечила суверенітет над континентальною частиною країни Китай, розпочинається період суверенітету РК над частиною території країни. Водночас було закладено передумови для переходу від першої епохи існування Республіки Китай (у формі визнаної держави) до другої (у формі невизнаної).

Серед основних змін у новому періоді політичної історії РК слід виокремити те, що було започатковано процес розширення складу та поглиблення змісту пріоритетних функцій цієї держави. До оборонної, політичної, зовнішньополітичної й правоохоронної було додано економічну і соціальну. До того ж зовнішньо- та внутрішньополітичні умови існування РК як держави тимчасово не дають змоги змінити авторитарну форму політичного режиму на демократичну, як це передбачено в стратегії розбудови держави, що була складовою частиною вчення Сунь Ятсена [8, с. 381].

Початок періоду суверенітету Республіки Китай над частиною території країни позначено воєнним етапом, а завершення – етапом політичної опіки.

На першому етапі засадничими цілями внутрішньої та зовнішньої політики РК були захист державного суверенітету від воєнної агресії КНР і забезпечення економічного виживання населення.

Першу з них було втілено завдяки військово-політичній підтримці з боку Сполучених Штатів, правовою підставою для якої став Договір про взаємну оборону між США та РК, укладений 2 грудня 1954 року у Вашингтоні. Зокрема, вдалося запобігти спробам вторгнення армії КНР на острів Тайвань 1954-го, 1955-го та 1958 року. Наслідком цих подій стало припинення воєнних дій із боку КНР, а конфлікт між країнами було переведено в зовнішньополітичну площину [11].

Другу ціль було реалізовано завдяки проведенню аграрної реформи та започаткуванню на цьому етапі історії РК політики радикальних реформ в економічній сфері [12]. Успішна земельна реформа спричинила швидке зростання сільського господарства й розвиток аграрних технологій. Це підготувало сприятливий ґрунт для розквіту відповідних галузей промисловості, забезпечивши їх, з одного боку, ресурсами, а з іншого – містким внутрішнім ринком для збуту промислової продукції.

На етапі політичної опіки того самого періоду найголовнішими стали економічна та соціальна функції держави. Після успішного реформування сільськогосподарської царини така соціально-економічна політика стала системною. Мету та засоби її впровадження відображено в Програмі економічної та фінансової реформ, що складається з 19 пунктів,

а також у Положенні про заохочення інвестицій (SEI, Statute for the Encouragement of Investment). Задля реалізації цих завдань уряд Республіки Китай використовував сучасні інструменти державного регулювання економіки з арсеналу фіскальної, монетарної та зовнішньоекономічної політики. Вони забезпечували підтримку власного виробника, стимулювали експорт товарів промислового й сільськогосподарського призначення, а також створювали сприятливий інвестиційний клімат для зовнішніх суб'єктів господарювання. Унаслідок виконання зазначеної програми вдалося досягнути таких важливих інституційних і соціально-економічних результатів: сформувати основні засади сучасної за тих історичних умов, відкритої та самодостатньої ринкової економіки індустріального типу; забезпечити високий темп економічного зростання; радикально підвищити добробут населення РК, що вже тоді сягав рівня середньорозвинених країн світу; започаткувати процес масштабних змін у соціальній структурі населення, ліквідувавши клас великих землевласників і державної корумпованої бюрократії (натомість виник – і почав утверджувати позиції як базовий елемент суспільства – середній клас).

1971 року світова арена зазнала істотних змін. Відповідно до Резолюції Генеральної Асамблеї ООН № 2758 статус єдиного визнаного Китаю перейшов од РК до КНР. Республіка Китай втрачає місце ООН, а з ним, поступово, і міжнародне визнання, якого тепер набуває Китайська Народна Республіка [13]. Отже, відтоді в політичній історії Республіки Китай розпочинається друга епоха – існування у формі невизнаної держави. Вона складається з двох етапів, для яких властиве посилення ролі зовнішньополітичної функції держави з-поміж інших пріоритетних, зокрема, переосмислення засобів її реалізування з огляду на зменшення кількості доступних дипломатичних напрямів: лише 15 країн і далі підтримують із РК дипломатичні відносини [10, с. 34].

Етап політичної опіки позначає завершення динамічних суспільних процесів кінця першої епохи. Насамперед було остаточно сформовано відкриту самодостатню ринкову економіку індустріального типу, яка набула форми змішаної макроекономічної системи, й утворився сталий повноцінний середній клас, котрий став базовим елементом суспільства.

Другому – демократичному – етапові неперервного життєвого циклу РК притаманні системні засадничі інституційні трансформації, що відбувалися в правовій, політичній, соціальній, економічній, культурній галузях суспільного буття, а також у царині міжнародних відносин. Підсумком таких процесів став перехід на якісно новий, вищий рівень цивілізаційного розвитку – од індустріального до постіндустріального суспільства.

У межах цього етапу в правовій сфері було вжито низку основних заходів: 1) 1987 року скасовано воєнний стан; 2) внесено основоположні зміни

до Конституції 1946 року (1991, 1992, 1994, 1997, 1999, 2000 і 2005 рр.) у формі «Додаткових статей Конституції», щоб увідповіднити її до умов, у яких перебувала країна [10, с. 24]. Зокрема, законодавчо закріплено такі положення: знято заборони на створення й функціонування нових політичних партій і засобів масової інформації; юрисдикція дій уряду поширюється лише на територію, що перебуває під його безпосереднім контролем; президента та парламентаріїв РК обирають тільки жителі цієї території, ті підзвітні лише їм; запроваджено нову систему виборів до парламенту в одномандатних округах, згідно з якою кожен виборець має два голоси, які віддає за кандидата у своєму територіальному окрузі та за партію («загальнонаціональний округ»); вносити зміни до Конституції тепер можна лише через громадянський референдум [10, с. 24–26].

Ці заходи спершу стали підставою для започаткування засадничих інституційних трансформацій у політичній і соціальній царинах, до нагальної потреби в яких Республіка Китай дійшла протягом історичного процесу свого суспільного розвитку, а відтак забезпечили узгодженість між формальними й реальними інститутами буття цієї держави. Найвагомим наслідком змін у політичній сфері став перехід од авторитарної форми державного режиму до демократичної, а в соціальній – до громадянського суспільства.

Стратегічною метою державної політики в економічній царині стало перетворення господарської системи з індустріального типу в інноваційний, що є складовим елементом суспільства постіндустріальної цивілізації. Таку стратегію відображено у двох документах уряду РК: 1) Програмі розвитку науки і техніки, реалізовувати яку розпочали з 1978 року й котра передбачала розроблення високотехнологічних проєктів у сфері енергетики, створення нових матеріалів, інформування та автоматизування виробничих процесів у базових галузях народно-господарського комплексу країни; 2) Статуті промислової модернізації, що почав діяти 1991 року з метою стимулювати впровадження на підприємствах енергоощадних технологій.

Ці програмні документи ґрунтувалися на трьох принципах: «два великі» (великі ефекти зв'язків і ринковий потенціал); «дві високі» (високі додаткова вартість й технологічна інтенсивність); «дві низькі» (низькі енергоємність і забруднюваність) [12].

Заходи, які запланував уряд Республіки Китай, дали змогу сформувати в економіці країни п'ятий технологічний уклад, а отже, досягти наміченої стратегічної мети. Це засвідчують економічні й інституційні результати. Зокрема, серед країн світу за номінальним ВВП 2020 року Тайвань обіймає 21-шу позицію з показником 635,547 млрд дол. США [25]. Відповідно до рейтингу всесвітньої конкурентоспроможності, що сформував Міжнарод-

ний інститут управлінського розвитку, 2020 року Тайвань посів 11-ту сходинку із 63, межуючи з найрозвиненішими країнами світу [14]; 3-тю з 50 в рейтингу інвестиційного клімату «Business Environment Risk Intelligence» (BERI) [15]. У рейтингу індексів економічної свободи на 2021 рік, що його уклав американський стратегічний дослідницький центр «The Heritage Foundation», Тайвань перебуває на 6-му місці (поміж 178) [16], а за Глобальним індексом конкурентоспроможності 2019 року, який вираховує Світовий економічний форум, він на 12-му місці зі 141 [17].

Позбавлення РК політико-правового статусу «визнаної держави» (через втрату членства в складі ООН) призвело до того, що ця держава де-юре опинилася поза межами світового співтовариства. Це суттєво обмежило можливості її уряду використовувати арсенал засобів державного регулювання дипломатичних інструментів для реалізування власних інтересів на мегарівні сфери суспільного буття. За цих обставин, а також беручи до уваги те, що в сучасних умовах саме процес глобалізації визначає вектор розвитку суспільних процесів, зокрема й у царині міжнародних відносин, та, крім того, опираючись на досягнуті результати соціально-політичного й економічного зростання цієї країни, зауважимо, що стратегічна мета зовнішньої політики РК – забезпечити поглиблену широкомасштабну інтеграцію до глобального міжнародного середовища. Зазначену ціль структуровано в низку основних завдань, а саме:

- долучити до складу й участі в роботі глобальні міжнародні організації, передусім ООН;
- налагодити, суттєво розширити та поглибити суспільні зв'язки з країнами світу в царині міжнародних відносин.

Позаяк ці відносини регулює міжнародне право, а дипломатичні та консульські взаємини як його складники – відповідні міжнародні договори, віденські конвенції про дипломатичні (1961 р.) та консульські (1963 р.) зносини, до яких РК не приєднувалася, тамтешній уряд вдався до альтернативного способу встановлення зв'язків із країнами світу, що не визнають Республіку Китай як суверенну державу. На території різних країн було створено економіко-культурні офіси, що насправді відіграють роль дипломатичних представництв, наділених усіма такими самими повноваженнями. Загалом у світі засновано 111 офісів для контактування з урядом держави перебування, 32 з яких розташовано в країнах Північно-Східної Азії та Океанії, 10 – Західної Азії, 5 – Африки, 29 – Європи, 16 – Північної Америки, 19 – Латинської Америки і Карибських островів. Кожна з відповідних 73 країн має один свій офіс на території РК [18]. Така система повністю інтегрує РК у світову спільноту, оскільки будь-які економічні, політичні чи культурні дії супроводжує діалог між представниками відповідних офісів, забезпечуючи безперешкодні туристичні й економіко-політичні відносини.

Понад 167 країн і територій надають власникам паспортів РК пільги безвізового в'їзду, отримання візи після прибуття чи оформлення електронної.

Тайвань є повноправним членом 39 міжнародних міжурядових організацій (ММО) [19] та їхніх допоміжних органів. Це, зокрема, Світова організація торгівлі, Азійсько-Тихоокеанське економічне співробітництво, Азійський банк розвитку і Центральноамериканський банк економічної інтеграції. Ба більше, він має офіційний статус (спостерігача абощо) у 21 ММО й допоміжних органах, серед яких Міжамериканський банк розвитку, Європейський банк реконструкції та розвитку й комісія Організації економічного співробітництва та розвитку [20; 10, с. 36]. РК має намір і надалі вимагати підтримки інших країн щодо її участі в ММО та механізмах, що сприяють підвищенню добробуту й розвитку, як-от Всесвітня організація охорони здоров'я, Міжнародна організація цивільної авіації, Рамкова конвенція ООН про зміну клімату, а також Міжнародна організація кримінальної поліції. Ці зусилля твердо підтримують дипломатичні союзники Тайваню та країн, що поділяють із ним загальні базові принципи й цінності [10, с. 37]. Щодо повернення до складу ООН, то, на нашу думку, в Республіки Китай немає такої перспективи. Основною причиною такого песимістичного прогнозу є принципово непримиренна позиція КНР, що має статус визнаної держави і є постійним членом Ради Безпеки ООН. Китайська Народна Республіка вважає, що та частина території Китаю, яка нині перебуває під суверенітетом РК, мусить належати до її складу як окрема провінція. До того ж КНР опирається на принцип континуїтету, який закріплено в Конституції цієї держави. Навіть якщо РК спробує подати заявку на вступ до ООН заново, рішення щодо її задоволення буде заблоковано вже на першому етапі процедури, закріпленої в уставі цієї світової організації, – затвердженні на засіданні РБ ООН рекомендації щодо прийняття до складу членів ООН певної держави, яку відтак подають на розгляд сесії Генеральної Асамблеї ООН. Проте для ухвалення позитивного рішення потрібно, щоб за нього проголосували всі постійні члени РБ ООН.

Дослідивши особливості виникнення та функціонування РК як політико-територіального утворення, автори статті дійшли обґрунтованого висновку, що вона є повноцінною суверенною державою, політико-правовий статус якої, утім, кваліфікують як «невизнана». Слід додати, що в основу діяльності цього ПТУ покладено ієрархічний тип суспільного механізму, а в царині зовнішніх відносин – координаційний. Зовнішнім середовищем діяльності РК є мегарівень сфери суспільного буття. Водночас варто наголосити, що поняття «політико-правовий статус “невизнана держава”» пов'язують із категоріальним апаратом такої галузі, як «Міжнародне право». За змістом воно є абстрактним та описує лише одну з істотних ознак конкретного поняття «невизнана держава» як суб'єкта в системі

міжнародних відносин, що належить до предметної царини «Теорії міжнародних відносин». Тож наступне завдання цього теоретичного дослідження полягало в тому, аби через одиничне конкретне поняття визначити сутність цієї держави як елемента й суб'єкта в системі міжнародних відносин. За допомогою категоріального аналізу результатів досліджень експертів із явища «невизнана держава» [1–5] було зроблено такі висновки: щоби сформулювати конкретне поняття будь-якого з відомих видів ПТУ, вчені застосували атрибутивно-реляційну форму визначення, однак лише частково взяли до уваги логічну процедуру його формування, а це хибно вплинуло на зміст відповідних понять. Беручи до уваги різноманіття термінів, використаних для ідентифікування нових форм ПТУ, тільки в одному з них (і то частково) можемо простежити закономірну узгодженість між найменуванням і змістом, а саме – «невизнана держава». Основним недоліком цього визначення є те, що з-поміж усіх сутнісних ознак узято до уваги лише родову (у різних науковців відмінні лише назви – «утворення», «державне утворення», «політико-територіальне утворення»), тоді як видова («державна») є істотною. Найбільша помилка в тому, що загальне й одиничне поняття за таких обставин тотожні, адже їхні обсяги є однаковими; серед головних ознак у визначенні «невизнана держава» виокремлено лише одну: те, що це ПТУ не має дипломатичних відносин чи їх установлено з незначною кількістю країн. Отже, зважено тільки на просторову характеристику, проте не залучено часової. Явище «невизнана держава» разом із такою формою ПТУ, як «квазідержава», мають обмежений у часі життєвий цикл, а тому сутнісним критерієм порівняння їхніх несумісних понять є «тимчасовість».

На цій підставі: 1) було визначено суть логічного зв'язку між співвідносними поняттями «політико-територіальне утворення», «державна» та «невизнана держава» як між родовим, видовим й одиничним; 2) установлено, що до обсягу поняття «політико-територіальне утворення» належать два види – «державна» та «квазідержава», змістову відмінність яких визначає така істотна ознака, як наявність суверенності («квазідержава» її не має, і хоча суспільний механізм діяльності цього виду ПТУ ієрархічний, воно функціонує за моделлю «маріонеткової держави» [21, с. 100]); 3) з'ясовано, що до загального поняття «державна» належать два одиничні – «визнана держава» і «невизнана держава», зміст яких відрізняється, окрім типу життєвого циклу («неперервний», «обмежений»), ще й за міжнародним політико-правовим статусом («визнана», «невизнана»); 4) виокремлено кількісний критерій ідентифікації обох понять; 5) запропоновано ототожнити його з критерієм визнання на сьогодні певної країни як члена світового співтовариства, прописаним у другому, завершальному, етапі процедури прийняття «невизнаної держави» до ООН, «де рішення може бути

схвалене кваліфікованою більшістю в дві третини голосів» [3, с. 316]. Зважаючи на те, що функція визнання належить до компетенції урядів держав світу, за цих умов будь-яку «невизнану державу» теоретично можна формалізувати як члена світового співтовариства. Тож здобути статус «визнаної» держава може: 1) або коли її буде прийнято до складу членів ООН; 2) або коли з нею встановлять дипломатичні відносини не менше ніж дві третини членів ООН. Нині зі 195 країн світового співтовариства, тобто тих, хто має політико-правовий статус визнаної держави, 193 є членами ООН [2, с. 380]. Отже, опираючись на всі зазначені вище теоретичні положення, було уточнено, поглиблено й узагальнено зміст поняття «невизнана держава»: його слід трактувати як вид тимчасового політико-територіального утворення у формі держави, що не має формальних ознак члена світового співтовариства.

Перспектива подальшого існування Республіки Китай як невизнаної держави пов'язана з розв'язанням «тайванської проблеми» [6]. Нині обидві безпосередні сторони (РК і КНР) цього регіонального конфлікту в царині міжнародних відносин дійшли спільної принципової позиції, що дати раду цій проблемі можна лише за допомогою діалогу. Процес переговорів, що дістав історичну назву «консенсус 1992 року» (за датою початку), триває й досі. Його мета – відтворити територіальну цілісність Китаю під юрисдикцією єдиної суверенної держави, що є повноцінним членом світового співтовариства. Те, що врегулювання «тайванської проблеми» триває так довго, зумовлено «політико-ідеологічними відмінностями» засад функціонування суспільних систем цих держав [6, с. 78]. Позиція КНР (одна країна, дві системи [22]) є принципово неприйнятною для РК, зокрема через невідповідність основних інституційних елементів суспільної організації: в ідеологічній сфері – комунізм (КНР) і лібералізм (РК); у соціальній – закрите суспільство й відкрите (громадянське); за формою політичного режиму – авторитаризм і демократія. Одночасно спостерігаємо сталу тенденцію розширення та поглиблення відносин між державами в гуманітарній, економічній царинах, а з 2008 року ці процеси стали ще інтенсивніші. У грудні того ж року, після відкриття прямого повітряного сполучення між двома сторонами Тайванської протоки, для жителів РК повністю зняли обмеження на в'їзд до КНР; 2015 року проведено 11 раундів переговорів між представниками обох держав, унаслідок яких укладено 23 угоди. Найвагоміша поміж них – підписана в червні 2010 року Рамкова угода про економічну співпрацю між двома сторонами протоки, спрямована на інституціоналізацію торговельно-економічних зв'язків між РК і КНР. У царині господарських відносин можна простежити інтенсивну експансію тайванського капіталу в економіку КНР. Наприклад, за період із 1991-го по лютий 2019 року було затверджено 44 056 інвестиційних проєктів, сумарний обсяг

яких становив 188,5 млрд дол. США [10, с. 44]. 2009 року імпорт товарів із КНР становив 24,423 млрд дол. США, а експорт до КНР – 54,248 млрд дол. США [10]. 2020 року імпорт сягнув 63,578 млрд дол. США, а експорт – 102,450 млрд дол. США, що забезпечило позитивне сальдо в зовнішній торгівлі РК із КНР на суму 38,872 млрд дол. США [23].

За таких обставин, а також зважаючи на те, що «невизнана держава» – це тимчасова форма політико-територіального утворення, можна визначити лише один реалістичний сценарій перспективи подальшого існування РК у такій формі. У часі його доцільно поділити на два етапи: 1) збереження загального статус-кво, у межах якого Республіка Китай залишатиметься невизнаною державою, утім розширюватиме та поглиблюватиме подальшу інтеграцію зі суспільною системою КНР у гуманітарній і господарській сферах; 2) формалізований процес політико-правового об'єднання РК і КНР в одну державу в складі однієї країни. Другий етап розпочнеться лише за умови досягнення необхідного рівня тотожності між РК і КНР на рівні інституційних засад забезпечення їхнього суспільного буття. Варто також додати, що цей етап є завершальним елементом у невідновному життєвому циклі РК.

Слід зауважити, що на динаміку описаного процесу впливають не тільки зовнішні чинники (різні рівні суспільного розвитку зазначених держав), а й внутрішні, як-от протистояння між провідними політичними партіями РК щодо майбутнього країни. Зокрема, політику Гоміндану спрямовано на відновлення територіальної цілісності Китаю під суверенітетом однієї держави, а інструментом досягнення цієї мети є «консенсус 1992 року». Демократична прогресивна партія Тайваню (ДППТ) має на меті забезпечити незалежність РК від КНР. Утім останнім часом позиція партії зазнавала змін, і цю динаміку можна простежити за діями її очільників – президентів РК: од радикального Ченя Шуйбяня, з його спробою відновити членство в ООН та припинити перемовини відповідно до «консенсусу», до прагматичнішої Цай Інвень, яка обстоювала збереження статус-кво у відносинах між державами й поновлення дій за «консенсусом» у соціально-економічній і культурній царинах. Політика ДППТ, на нашу думку, є популістською, тому що не відповідає векторові та закономірностям процесу цивілізаційного розвитку етнічних спільнот (позаяк сформована титульна нація не може повернутися до своїх витоків, а її поділ на окремі частини є тимчасовим відхиленням од магістрального процесу суспільної еволюції, зумовленим неприродними суб'єктивними причинами), а також інституційним засадам функціонування й інтересам світового співтовариства в умовах глобалізації.

Отже, процес конвергенції двох держав триває і дужчає.

Беручи до уваги таку перспективу, рівень суспільного розвитку, місце та роль РК у сучасному глобальному світі, а також національні інтереси

України, було б доцільно на рівні політичного керівництва нашої держави (законодавчої й виконавчої гілок влади) розробити й затвердити зовнішньополітичну стратегію започаткування та налагодження відносин між Україною та Республікою Китай у гуманітарній і господарській сферах, використавши міжнародний досвід створення економіко-культурних офісів у державах-партнерах. Україні потрібно наслідувати практику тісних взаємовигідних відносин між РК та Європейським Союзом, до якого наша держава планує ввійти. Наприклад, із 27 держав-членів ЄС у 19 відкрито щонайменше один економіко-культурний офіс Тайваню, що фактично є неформальним аналогом посольства. До того ж у Брюсселі розташований офіс, який не має аналогів у світі – представницький офіс РК при ЄС [24], що свідчить про особливі відносини із цим європейським об'єднанням загалом, а не тільки з кожною державою-членом окремо. Уряди Республіки Китай та Євросоюзу підтримують стійкі торговельно-економічні зв'язки: ЄС – п'ятий за обсягом товарообігу партнер РК; а загальний обсяг прямих іноземних інвестицій із країн ЄС в економіку РК 2019 року досягнув 21,9 млрд дол. США [26]. Розробка та реалізація такої зовнішньополітичної стратегії на сучасному етапі розвитку нашої держави відповідає її національним інтересам, адже дасть шанс здобути доступ до прямих інвестицій, високотехнологічних товарів, управлінських, технічних і технологічних інновацій, зокрема в індустрії інформаційно-комунікаційних технологій. Водночас, оцінюючи вектор та інтенсивність інтеграційних процесів між Республікою Китай і Китайською Народною Республікою, а також масштаб відносин РК з іншими країнами світового співтовариства на основі моделі «економіко-культурного офісу», можемо стверджувати, що реалізація цієї стратегії не матиме негативного впливу на динаміку між Україною і КНР.

Висновки. Республіка Китай як своєрідне політико-територіальне утворення пододала довгий шлях: після втрати членства в ООН їй уже протягом трьох десятків років не вдається позбутися міжнародного політико-правового статусу невизнаної держави. Аналізуючи засадничі трансформаційні зміни, яких зазнала РК упродовж своєї політичної історії, можна констатувати, що нині вона перебуває на демократичному етапі епохи існування у формі невизнаної держави. Поряд із провідними країнами вона міцно інтегрована у світову систему, відіграючи роль не тільки складового елемента глобального світу, а й одного із чинників поширення процесу глобалізації на мегарівні сфери суспільного буття. Опираючись на дослідження проблеми виникнення й функціонування нових політико-територіальних утворень у формі невизнаних держав, які провели вітчизняні та закордонні науковці, можна стверджувати, що визначення змісту поняття «невизнана держава» є незавершеним, а отже, коректно ідентифі-

кувати нові ПТУ неможливо. Дослідивши загальні й істотні ознаки явища «невизнана держава», а також суспільний механізм і особливості зовнішнього середовища його існування, вдалося уточнити, поглибити й узагальнити його суть. Поняття «невизнана держава» слід трактувати як вид тимчасового політико-територіального утворення у формі держави, яке не має формальних ознак члена світового співтовариства. Здобуті теоретичні результати, зокрема щодо індивідуальних особливостей виникнення й існування Республіки Китай, дають змогу на сучасному етапі її політичної історії ідентифікувати це ПТУ через конкретне одиничне поняття «невизнана держава». Зважаючи на те, що на демократичному етапі політичної історії РК між нею і КНР можна спостерігати прогресивну тенденцію до інтегрування їхніх суспільних систем, беручи до уваги тимчасовість функціонування невизнаної держави як окремої форми ПТУ, а також особливу позицію Китайської Народної Республіки в системі міжнародних відносин як однієї з провідних держав світу, можемо концептуально визначити лише один реалістичний сценарій розвитку подій: політико-правове об'єднання РК і КНР в одну державу в складі однієї країни в довгостроковому періоді. З огляду на зазначену перспективу, рівень суспільного розвитку, національні інтереси України, а також місце й роль Республіки Китай у сучасному глобалізованому світі запропоновано на рівні політичного керівництва нашої держави розробити та затвердити зовнішньополітичну стратегію, щоби започаткувати й налагодити відносини в гуманітарній і господарській сферах між Україною та РК, використавши міжнародний досвід створення економіко-культурних офісів у державах-партнерах.

1. Криштоп С.В. Особливості правового статусу невизнаних держав // Молодий вчений. 2017. № 11 (51). С. 893–896.
2. Далавська Т.П. Нові державні утворення: науковий дискурс щодо категоріально-понятійного апарату // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. К.: Видавництво НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2014. Вип. 15. С. 377–382.
3. Теленко О.М. Невизнані держави сучасного світу: сутність поняття та проблема визнання. Збірник наукових праць. К.: Гілея, 2016. Вип. 105 (2). С. 314–317.
4. Пікуля Т.О. Правовий статус невизнаних політико-територіальних утворень // Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку: матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (22 січня 2019). Переяслав-Хмельницький, 2019. № 48. С. 54–56.
5. Говорова Я. Невизнані держави: сутність поняття та проблеми міжнародно-правового визнання // Підприємництво, господарство і право. 2017. № 11. С. 238–240.
6. Бартко У. Тайванська проблема у міжнародних відносинах // Вісник Львівського університету. 2011. Вип. 28. С. 77–84.
7. История Востока: в 6 т. / гл. редкол.: Р.Б. Рыбаков (пред.) и др.; Ин-т востоковедения РАН. Москва: Восточная литература, 2004. Т. 4. Книга 1. 608 с.: карты.
8. История Востока: в 6 т. / гл. редкол.: Р.Б. Рыбаков (пред.) и др.; Ин-т востоковедения РАН. Москва: Восточная литература, 2006. Т. 5. 717 с.: карты.
9. История Востока. в 6 т. / гл. редкол.: Р.Б. Рыбаков (пред.) и др.; Ин-т востоковедения РАН. 1945–2000 гг. Москва: Восточная литература, 2008. Т. 6. 1095 с.: карты.
10. Знакомьтесь: Тайвань 2020–2021 / Министерство иностранных дел Китайской Республики (Тайвань). 2020. URL: [https://multilingual.mofa.gov.tw/web/web_UTF-8/MOFA/glance2020-2021/2020-2021%20Taiwan%20at%20a%20Glance%20\(Russian\).pdf](https://multilingual.mofa.gov.tw/web/web_UTF-8/MOFA/glance2020-2021/2020-2021%20Taiwan%20at%20a%20Glance%20(Russian).pdf)

11. Office of The Historian (n.d.). *The Chinese Revolution of 1949* [online]. Available at: <https://history.state.gov/milestones/1945-1952/chinese-rev-11> [in English]; Office of The Historian (n.d.). *The Taiwan Straits Crises: 1954–55 and 1958* [online]. Available at: <https://history.state.gov/milestones/1953-1960/taiwan-strait-crises> [in English].
12. Tsai, Pan-Long (1999). Explaining Taiwan's Economic Miracle: Are the Revisionists Right? *Agenda*, vol. 6, no. 1, pp. 69–82 [online]. Available at: <http://press-files.anu.edu.au/downloads/press/p94971/pdf/article07.pdf> [in English].
13. Office of The Historian (n.d.). *Rapprochement with China, 1972* [online]. Available at: <https://history.state.gov/milestones/1969-1976/rapprochement-china> [in English].
14. IMD World Competitiveness Center (2020). *IMD World Competitiveness ranking (2020)* [online]. Available at: <https://www.imd.org/globalassets/wcc/docs/2020/wcc-site/one-year-change-vertical.pdf> [in English].
15. 'BERI ranks Taiwan 3rd best investment destination' (2020). *Taiwan News*, 28 August [online]. Available at: <https://www.taiwannews.com.tw/en/news/3932252> [in English].
16. The Heritage Foundation (2021). *Key Findings of the 2021 Index* [online]. Available at: https://www.heritage.org/index/pdf/2021/book/2021_IndexofEconomicFreedom_CHAPTER01.pdf [in English].
17. Schwab, K. (ed.). (2019). *The Global Competitiveness Report 2019* [online]. Available at: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf [in English].
18. Ministry of Foreign Affairs Republic of China (Taiwan) (n.d.). *Links to Embassies and Missions* [online]. Available at: <https://en.mofa.gov.tw/OverseasOfficeLink.aspx?n=1573&sms=957> [in English].
19. Ministry of Foreign Affairs, Republic of China (Taiwan). (n.d.). *IGOs in which we participate. Full member* [online]. Available at: <https://www.mofa.gov.tw/enigo/Link3enigo.aspx?n=58BD38F4400A7167&sms=A72EC821FB103DD9> [in English].
20. Ministry of Foreign Affairs, Republic of China (Taiwan). (n.d.). *IGOs in which we participate. Other Membership* [online]. Available at: <https://www.mofa.gov.tw/enigo/Link3enigo.aspx?n=07442D832E6F7B-0F&sms=97F1F2ED1393E899> [in English].
21. Теленко О.М. Республіка Південна Осетія як маріонеткова держава Російської Федерації // Вісник Львівського університету. 2019. Вип. 46. С. 99–111.
22. Тайваньский вопрос и объединение Китая // Посольство Китайской Народной Республики в Республике Беларусь. URL: <http://by.china-embassy.org/rus/zt/zgtw/t265038.htm>
23. Bureau of Trade – Trade Statistics (2016). *Export / Import Value (by country)* [online]. Available at: <https://cuswebo.trade.gov.tw/FSCE010F/FSCE010F> [in English].
24. Taipei Representative Office in the EU and Belgium (2021). *Economic Relations between Taiwan and the EU* [online]. Available at: https://www.taiwanembassy.org/be_en/post/143.html [in English].
25. Dailymi (n.d.). *List of countries by GDP (nominal)* [online]. Available at: <https://dailymi.com/lists/list-of-countries-by-gdp-nominal/>
26. European Commission (2021). *Countries and regions. Taiwan* [online]. Available at: <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/taiwan/> [in English].

Yevhen BRATUTA,
*Student of the Department of International Relations,
Ivan Franko National University of Lviv;*

Oleksii BRATUTA,
PhD in Economics, Associate Professor

A STUDY OF THE REPUBLIC OF CHINA AS A ‘POLITICAL AND TERRITORIAL ENTITY’ IN THE SYSTEM OF INTERNATIONAL RELATIONS

Abstract. The article offers an insight into the circumstances of the emergence, particular features, and prospects of the existence of the Republic of China as an unrecognised state. Specifically, the authors clarify the content of the notion ‘unrecognised state’, which is to be interpreted as a type of a temporary political and territorial entity in the form of a state that does not possess formal characteristics of a member of the world community. The article also identifies the phenomenon ‘Republic of China’ through the specific singular notion ‘unrecognised state’ and outlines a conceptual framework, which allows concluding that there is only one realistic scenario of the country’s future existence, namely uniting with the People’s Republic of China into a single state within one country through political and legal unification.

According to the authors, the Republic of China currently finds itself at the democratic phase of its development in the form of an unrecognised state. Together with leading countries, it is deeply integrated into the world system, being not only a component of the globalised world but also one of the factors contributing to the spread of globalisation processes into the mega level of social existence. Drawing upon the research on the problems in the emergence and functioning of new political and territorial entities in the form of unrecognised states conducted by Ukrainian and foreign scholars, it can be argued that the notion ‘unrecognised state’ is yet to be finally defined. Therefore, correct identification of new political and territorial entities is impossible.

The authors propose, at the level of political leadership, devising and approving a foreign policy strategy of launching and building relations between Ukraine and the Republic of China in the economic and humanitarian fields, using the international experience of establishing economic and cultural offices in partner states.

Keywords: system of international relations, political and territorial entity, state, unrecognised state, the Republic of China.